

**ԴԵՌԱՀԱՍՆԵՐԻ ՍԵՌԱԿԱՆ ԿՅԱՆՔԻ ՀՈԳԵԲԱՆԱԿԱՆ
ՆՐԲԵՐԱՆՔՆԵՐԸ ՀԱԿՈՒ ՕՇԱԿԱՆԻ ԱՐՁԱԿՈՒՄ**

Բանալի բառեր – դեռահասներ, աշխարհաճանաչողություն, ինքնաճանաչողություն, սեռական և մահվան բնագոյներ, անգիտակցական և ենթագիտակցական շերտեր, սեռական կյանք, վարքագիծ, հոգեկան զարգացում

Միյուրքահայ գրող և քննադատ Հակոբ Օշականի (1883-1948) ստեղծագործություններում նկատելի է փիլիսոփայական, հոգեբանական այս կամ այն հոսանքի գաղափարաբանությունը: Այս մասին բազմիցս վկայում է հենց հեղինակը. «Հոգեբանությունը ախորժակ մըն է վարդապետություն ըլլալէ առաջ, ճարտարություն մը, վէպին ամենէն մեծ առաքինությունը – գործողությունը – փոխադրել արտաքին իրողութեանց ճնշումէն ներքին իրողութեանց կրկէսին»¹: Նման տեսակետները որոշում են գրողի գեղարվեստական հայացքի յուրահատկությունը՝ նայել հերոսների հոգու խորքը, ճանաչել կյանքը և մարդուն: Այս նույն սկզբունքն է ընկած նրա գեղարվեստական համակարգում յուրահատուկ տեղ զբաղեցնող պատանեկության թեմայի արծարծումներում: Այն դրսևորվել է առավելապես ինքնակենսագրական տարրեր պարունակող «Երբ պատանի են» վիպակում (1926 թ.) և «Ծակ-պտուկը»² վեպում³ (1928 թ.):

XX դարի համաշխարհային գրական ուղղությունների (սյուրռեալիզմ, էքզիստենցիալիզմ), մոդեռնիստական պատկերամտածողությանը ներհատուկ իրողությունների (գիտակցության հոսք, ժամանակների ներթափանցումներ)

¹ **Օշական Յ.**, Համապատկեր արեւմտահայ գրականութեան, հ. տասներորդ, Անթիլիաս, 1982, էջ 194:

² Վեպում ոչ մի տեղ չմեկնաբանվող վերնագրի բացատրությունը՝ «Ծակ-պտուկը», ընթերցողը կարող է գտնել «Երբ պատանի են» վիպակի «Դարձը» հատվածում: Ըստ գյուղի բարբերի ու սովորոյթների՝ հարսանիքից հետո, երբ հարսը առաջին անգամ դարձ է գալիս հայրական տուն, նրա մայրը մեծ կաթսայի՝ պտուկի մեջ հավով և աքլորով պատրաստված կերակուր է մատուցում տան շուրջը հավաքված գյուղացիներին: Հավը և աքլորը խորհրդանշում են հարսին և փեսային: Ծեսը տեղի էր ունենում միայն այն դեպքում, երբ հարս գնացած աղջիկը կույս էր: Իսկ եթե նա ամուսնությունից առաջ կապ էր ունեցել այլ տղամարդու հետ, ապա նրա անվանը կցվում էր «ծակ պտուկ» որոշիչը:

³ Մեր խնդիրն է քննել Օշականի փոքր արձակի հերոս պատանիների կերպարները: Մակայն, հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ «Ծակ-պտուկը» վեպում գրողը ընդլայնում է պատանիների սեռաբանության հարցերի շրջանակը, ուստի այս աշխատանքում անդրադարձել ենք նաև վեպի պատանիների կերպարներին:

համադրությամբ և գեղարվեստական հայացքի յուրահատկությամբ Օշականն իր արձակում պատանիների հոգեբանությունը ներկայացնելու առանձնահատուկ մոտեցումներ է դրսևորում: Մանկության և պատանեկության թեման նորություն չէր հայ գրականության մեջ¹, սակայն նոր էր Օշականի մոտեցումը, որով նա փորձում էր ամբողջականացնել դեռահասի կերպարը²:

Հայ գրականության մեջ Օշականն առաջինն էր, որ պատանիներին «արգելվածի մասին» արտահայտվելու հնարավորություն տվեց. «Ով որ պատանի է եղած, երագած է անշուշտ օր մը բանի մը, գոր վախցած է խօսելու»³: Եվ ահա գրողը իր հերոսների միջոցով պատմում է պատանեկան բարդ ու անհանգիստ ներաշխարհում տեսանելի և գիտակցված, առավել ևս՝ անտեսանելի և չգիտակցված երևույթների մասին՝ ընդգծելով ամենակարևորը, էականը: Նա համոզված էր, որ պատանիների համար, անկախ սոցիալմշակութային նորմերից ու արժեքներից, առավել կարևորվում են սեռական ապրումները. «Ըլլա՛յ անիկա քաղաքի մը մէջ, ըլլա՛յ գեղին այգիներուն խորը, պատանի է, որուն համար աշխարհին միւս բոլոր ապրումները գրեթէ կշիռ չունին, բացի այդ մէկէն»: Ուստի Օշականն իր պատանի հերոսների ներաշխարհը բացահայտում է այդ լույսի ներքո՝ սովորական հետաքրքրությունների կողքին ներկայացնելով սեռական ապրումների նկատմամբ երեխաների ճանաչողական հետաքրքրությունը:

«Երբ պատանի են» վիպակի իրադարձությունների կենտրոնում հեղինակ-հերոսն է, որ պատմում է մանկության և պատանեկության տարիներին ապրած հիացմունքների և հիասթափությունների մասին: Գրականագետ Կ. Աղաբեկյանը գրում է. «Եվ նա պատանեկան խանդավառությամբ բացում է իր հոգու ու սրտի դռները, տեսանելի դարձնում հայրենի եզերքի գեղեցկու-

¹ Օշականի մոտեցումներն ու խնդիրները տարբերվում են թե՛ նախորդների՝ Ղ. Աղայանի, Ե. Օսյանի, թե՛ հաջորդների՝ Գ. Մահարու, Ստ. Ջորյանի, Վ. Թորոպենցի, Ջ. Եսայանի և այլոց ինքնակենսագրական վեպերի խնդրադրումներից:

² «Երբ պատանի են» վիպակի նորություններից մեկը նրա կառուցվածքն է, որի ուսումնասիրությունը անհրաժեշտ է երկի լիարժեք քննության համար: Այն կազմված է «Մարօ», «Ալպում», «Բուբուլ» մասերից, սրանք՝ առանձին վերնագրեր ունեցող պատմություններից, որոնք իրենց հերթին՝ որոշակի հեռավորությամբ՝ տեսողական-տեխնիկական տեսքով: Գրեթե բոլոր պատմվածքները ունեն արձակի համար արտասովոր տողերի դասավորություն: Երկերը, բացի վերնագրերից, ունեն բառ-ցուցումներ կամ շատ հակիրճ նախադասություն-ցուցումներ, որոնց միջոցով գրողը ցույց է տալիս հիմնականում ծավալվող գործողությունների վայրը, ժամանակը կամ գեղարվեստական այլ նպատակ է հետապնդում: Եվ եթե գրող-ընթերցող կապը քննող տեսաբաններից հետևենք Ու. Էկոյի տեսությանը, թե ստեղծագործությունը հասկանալու համար ամենակարևոր բանալին դրա վերնագիրն է (տե՛ս **Քալանթարյան Ժ.**, Դիտանկյուն, Երևան, 2015, էջ 59), ապա կարող ենք ասել, որ Օշականի երկերում դրանք հուշող վերնագրեր են: Այս հարցը մեր խնդրի շրջանակում դիտարկելու դեպքում կարող ենք ասել, որ դրանք մատնանշում են նաև հերոսի և սիրած աղջկա հարաբերությունների բնական հաջորդականությունը, անձի հոգեկան զարգացման աստիճանները:

³ **Օշական Յ.**, Երկեր, Անթիլիաս-Լիբանան, 1998, էջ 501:

թյունները, գյուղի բարքերն ու սովորությունները, չկայացած սերերի տառապանքը, կորցրած երջանկության ցավն ու մրմուռը, չվանի վրա կամ լճում իրենց կյանքը վերջակետած գեղեցկուհիների ողբերգությունը»¹: Տարբեր դեպքերի նկարագրությունների կողքին հեղինակը կենտրոնանում է իր ներաշխարհի բացահայտման վրա և զուգահեռ՝ հետաքրքիր ընդհանրացումներ կատարում պատանիների հոգեբանության մասին²: Գրականագետ Վ. Գաբրիելյանը գրում է. «Այս գործերում գրողը հետադարձ հայացքով վերապրում է մանկության ու պատանեկության, ապա և 1915-ի ու հետագա տարիների իր կյանքի պահերը, որոնք, անձնական, անմիջական տպավորություններ լինելով, ընդհանրացնում են ժամանակի պատկերը՝ հայ «պզտիկի» ու «պատանու» սպրումներն ընդհանրապես»³: Կարող ենք ասել, որ Օշականը խոսում է պատանիների լեզվով, պատանիների «միջից»⁴, ինչը գրողի անձնական փորձառության և մարդկային հոգեբանությունը ճանաչելու գրավականն է⁵:

Այս հոդվածի նպատակն է տիպաբանական քննության միջոցով երևան հանել դեռահաս հերոսների սեռական կյանքի հոգեբանական առանձնահատկությունները, նրանց վարքագիծը և գործունեությունը պայմանավորող ներհոգեկան, ինչպես նաև արտաքին պատճառները և զուգահեռաբար ցույց տալ Օշական գրողի մտածողության ինքնատիպությունը: Այս ամենը ներկայացնելու համար որպես առանցքային կերպարներ ընտրված են «Երբ պատանի են» վիպակի պարմանի հերոսը և «Ծակ-պտուկը» վեպի պարմանուհին՝ Նազիկը⁶: Կան դեռահասների այլ կերպարներ ևս, որոնք, որպես օժանդակ կերպարներ, օգնում են ամբողջացնելու դեռահասների հոգեբանության ընդհանուր գծերը:

Առավել նպատակահարմար ենք համարել աշխատանքը քննել հերմենևտիկայի մի շարք հայեցակարգերի (Շ. Օ. դը Սենտ-Բյով, Ֆ. Շլայերմախեր, Վ. Դիլթեյ, Զ. Ֆրոյդ, Դ. Հիրշ) և ֆեմինիստական հերմենևտիկայի մեթոդաբանության համադրությամբ: Քանի որ հերմենևտիկան գործ ունի առավելապես հոգևոր-մշակութային դաշտի իրողությունների հետ, նման մեթոդաբանությունը հնարավորություն է ընձեռում սոցիալ-հոգեբանական տեսությունների տե-

¹ Աղաբեկյան Կ., Հակոբ Օշական, Երևան, 2006, էջ 74:

² Պատանիների սեռաբանության խնդիրները առկա են նաև Օշականի «Խոնարհները» շարքում: Այս գործերը, սակայն, դուրս են մնացել մեր քննությունից, քանի որ հերոսների մեծ մասը զուրկ է հոգեկան առողջ զարգացումից:

³ Գաբրիելյան Վ., Սփյուռքահայ գրականություն, Երևան, 2016, էջ 57:

⁴ Հր. Մաթևոսյանի այս արտահայտությունը վերաբերում է գյուղացիների մասին գրելու բակունցյան մոտեցմանը (տե՛ս Մաթևոսյան Հր., Ես ես եմ, Երևան, 2005, էջ 220): Պատանիների կյանքի և ներաշխարհի պատկերման հարցում Օշականին ևս բնորոշ է հերոսներին «ներսից խոսեցնելու» հնարքը:

⁵ Հայտնի է, որ Օշականը տասնինը տարեկանից սկսած շուրջ հիսուն տարի հայրենիքի և սփյուռքի տարբեր դպրոցներում զբաղվել է ուսուցչական աշխատանքով, հետևապես լավ ծանոթ էր պատանիների ներաշխարհին:

⁶ Երկերի տարբեր հատվածներում Օշականը նշում է նրանց տարիքը՝ 8-16 տարեկան:

սանկյունից կատարելու միջգիտակարգային վերլուծություն: Ջերծ մնալով միայն մեկ սկզբունքի կիրառման սահմանափակումներից՝ առաջնություն ենք տվել Դ. Հիրշի տեսությանը, քանի որ նա հերմենևտի խնդիրն էր համարում բացահայտումը ստեղծագործության այն իմաստների, որոնք արտահայտում են հեղինակային նպատակադրումը¹: Գիտենք, որ քննադատ Օշականի «Համապատկեր արեմտահայ գրականութեան» աշխատության 10-րդ հատորը նվիրված է իր իսկ երկերի քննությանը: Հաշվի առնելով նրա քննադատական մոտեցումները՝ փորձել ենք տալ հեղինակի մտահղացումներին համապատասխան, սակայն, բնականաբար, ոչ նույնական մեկնաբանություն²:

Օշականի հերոսների հոգեւեռական առանձնահատկությունների զարգացման ընթացքը համեմատելիս առավել տեսանելի են դառնում հերոսների՝ կյանքից և հակառակ սեռից ստացած *առաջին* տպավորությունները (սոցիալական ընկալումները), այդ տպավորությունների *զարգացումները* և առաջացրած հակազդումների գեղարվեստական պատկերները: Գ. Ս. Վասիլչենկոյի տեսությունը հնարավորություն է տալիս հետևելու հերոսների գիտակցության զարգացման փուլային ընթացքին³ և կատարելու յուրատեսակ «ճանապարհորդություն» երեխայից դեպի մեծահասակ:

Պետք է նկատել, որ Օշականի հերոսների համար սեռը դառնում է *ինքնաճանաչողության բանալի*: Հերոսներին օժտելով բարձր բանականությամբ՝ գրողը նրանց մղում է ինքնաճանաչողության: Պատանիները զգայական մակարդակից աստիճանաբար բարձրանում են դեպի իմացականը, հասնում ինքնաճանաչողության:

Կերպարների աշխարհաճանաչողությունը սկսվում է դռան կամ պատի անցքից⁴ փողոցի անցուղարձը (որն ըստ էության աշխարհն է) ուսումնասիրելով:

¹ Տե՛ս **Տուրիշևա Օ.Ն.**, Արտասահմանյան գրականության տեսությունը և մեթոդաբանությունը, Երևան, 2017, էջ 240-243:

² Ամերիկյան գրականագետներ Ռ. Ուելլեքը և Օ. Ուորրենը գրականության ու գաղափարների հարաբերության մասին դիտարկումներ անելիս գրականությունը համարում են փիլիսոփայության մի ձև, որպես ձև հագած «գաղափարներ», և դրա վերլուծության նպատակը «հիմնական գաղափարներին» հետևելն է (տե՛ս **Ուելլեք Ռ., Ուորրեն Օ.**, Գրականության տեսություն, Երևան, 2008, էջ 155): Նշեմ, որ Օշականի երկերը տարբերությունների լայն հնարավորություն են ընձեռում: Այդպիսիները Ումբերտո Էկոն փակ տեքստեր է անվանում՝ նկատի ունենալով դրանց ապակոդավորման բազմաթիվ հնարավորությունները (տե՛ս **Քալանսարյան Ժ.**, Գրական հորիզոններ, Երևան, 2008, էջ 20): Ուստի, մեր այս մոտեցումների դեպքում ևս, հնարավոր են նաև հեղինակի կողմից չնախատեսված տարբերակով ընթերցումներ:

³ Մեռային գիտակցության զարգացման մասին տե՛ս **Васильченко Г. С.**, Динамика становления полового сознания как один из аспектов формирования личности // Проблемы клиники и патогенеза психологических заболеваний: Труды Моск. НИИ психиатрии, М., 1974, с. 208-212.

⁴ Փոխադարձ օգնության նպատակով երկու կից տների ընդհանուր պատի մեջ բացված անցքը՝ դրիջակը (*բրբ.*), շփման միջոց է նաև Պ. Պոռոյանի «Հացի խնդիր» վեպի սիրահար հերոսների համար: Գրականագետ Գրիգոր Պըլտյանը Օշականի «Խենթ-Սողմենը» պատմ-

Օշականը գիտակցաբար թե ենթագիտակցորեն մատնանշում է դեռահասներին բնորոշ ծիկրակելու հատկությունը, որից սկիզբ են առնում նրանց աշխարհընկալման փորձերը: Գրողը կյանքի ճանաչողության երեխայի ջանքերը կապում է հակառակ սեռի հետ՝ հաստատելով Ֆրոյդի այն միտքը, թե «ճանաչողության ձգտումը բացառապես վերաբերում է սեռականությանը»¹: Եվ պատահական չէ, որ հերոսների ծիկրակելու գործողությունը գուգորդվում է հակառակ սեռին սպասելու հոգեբանական ապրումով:

Օշականի երկերը ընթերցողի ուշադրությունը առարկայական աշխարհից դեպի հերոսների ենթագիտակցական և անգիտակցական աշխարհն են շեղում՝ արտացոլելով ֆրոյդյան անգիտակցական և ենթագիտակցական ոլորտների աշխատանքը պարզաբանող հիմնադրույթները. «Երբեմն մեր զգայարանքները յանդգնութիւններ ունին, որոնց ծանօթ չենք կամ չենք խորհիր: Բայց անոնք անակնկալ խռովքով մը կը յառնեն մեր մէջ, հոգեկան մեծ փոթորկումներու պահուն»²: Գրողը ցույց է տալիս, թե մանկությունը, նախնական տպավորությունները, երազները, ենթագիտակցական ոլորտներում կուտակված զգացումներն ինչպես են հետագայում «մասնակցում» նրանց կյանքին: Ըստ Օշականի՝ մանկությունն է այն ժամանակահատվածը, «որոնց մեջ մարդը, ապագա մարդը կշինվի, և ուր կերտված մարմինը իր կնիքը կուտա մարդուն մնացած օրերուն»³: Հետևապես, մանկության կարևորումը դառնում է Օշականի գրականության առանցքային հարցերից մեկը, որին գրողը անդրադարձել էր դեռևս իր առաջին՝ «Խոնարհները» ժողովածուում:

Օշականը 1926-1928 թթ. հայ գրականությունն է բերում «անմեղության և անմեղության կորստի» թեման⁴: Մանուկ հասակում մեղքի հետ առնչվելով՝ հերոսները կորցնում են անմեղությունը և իրենց կամքից անկախ՝ մտնում մեծերի աշխարհ: Սեփական մարմնի շոշափումն ու զննումը, մեծահասակներին հետևելը՝ ծիկրակելը, ձևավորում է նրանց ինքնագիտակցությունը: Ծիկրակելու գործողությանը հետևում է տեսածը կրկնելու երևույթը, և դիտորդի դեր ունեցող երեխան, իր կամքից անկախ, դառնում է մեծերի աշխար-

վածքը քննելիս առանձնացում է «ԾԱԿԻ ՏԱԿԷՆ» ենթավերնագիրը կրող մի հատված, որտեղ քննարկում է Օշականի պատմվածքներում հաճախ հանդիպող «ծակի» նշանակությունը: Այն սիրահարների համար ծառայում էր որպես շփման հիմնական միջոց: Գրականագետը նկատում է. «Այդ ծակը մեկ տունէն միւրը հաղորդակցութեան բացուածք մը կը կազմէ, որ տղաքը կը պահէ իրարու մօտ եւ մէջ: Նորավէպին մէջ՝ այդ բացուածքը ռազմագիտական արժէք ունի գրեթէ՝ տղոց համար, մարդոց կառուցած, բաժնած, կտրատած ու սահմանած միջոցին տակ, անկէ անդին» (Պըլտյան Գ., Մարտ, Անթիլիաս, 1997, էջ 124): Մեր կարծիքով, Օշականի հերոսների պարագային այն առաջին հերթին աշխարհճանաչողության պատուհան է, հետո միայն հաղորդակցության սահման:

¹ Փրեյդ Զ., *Очерки по психологии сексуальности*, Минск, 1993, с. 55.

² Օշական Թ., *Ծակ-պտուկը*, Անթիլիաս, 1996, էջ 10:

³ Օշական Զ., *Երկեր*, էջ 30:

⁴ Hurst M. J., *The Voice of the Child in American Literature*, Linguistic Approaches to Fictional Child Language, Kentucky, 1990.

հում տեսածը կրկնօրինակող էակ. «Այն ատեն է, որ մեր պզտիկ շրթունքները իրարու երեսները կը փնտռեն: Մենք ատ բանը տեսած ենք հարսներէն»¹:

«Ծակ-տուկը» վեպի հերոսուհու՝ Նազիկի սեռական վարքի առանձնահատկությունները նրա անցյալի հանրագումարն են: Հերոսներից առավելապես նրա վարքագծում են կարևորվում միջավայրի և ժառանգականության գործոնները: Մանձարձակ վարք ունեցող ծնողների գէների կրողն էր Նազիկը, որը, տակավին մանուկ, բազմիցս ակնատես է լինում սեփական տունը հաճույքի ու խրախճանքի վայր դարձրած հոր վարքին: Աղջկա հոգում բեկումնային են լինում կիսամերկ հարձերի դյուրիչ պարերին հետևելը և ծիկրակելիս նրանց՝ ամբողջովին մերկ, հոր գրկում տեսնելը. «... ան սողուկեցաւ մինչեւ իր հորը սենեակը, ուր գինովները դադրել էին պռռալէ ու լոյսին մէջ տեսաւ այդ «մանչ»երը փաթթուած իր հորը, իրենց ծիծերուն լիբր կծիկները դրած անոր մարմնին: Հասկցաւ՝ բայց ահաւոր ու վճռական կորուստով մը: Այդ գիշերուրնէ անմեղ աղջիկը մեռած էր մէջը»²: Նազիկը գրկվում է մանկությունից:

Եթե տղայի ծիկրակելը հետագայում սահմանափակվում է մեծահասակների կրկնօրինակելով, ապա Նազիկի հոգեբանական արագընթաց զարգացմանը զուգահեռ առաջանում է սեփական մարմինը ճանաչելու, բացահայտելու պահանջ, ինչը նա փորձում է անել հայելու առջև: Պարմանուհուն անհանգստացնում են հատկապես թույլ զարգացած կրծքերը, և նրա մտահոգությունները ապակողովորելու դեպքում հասկանում ենք, որ սեփական մարմնի հետ կապված կոնֆլիկտը առաջանում է մերկ հարձերի «կատարյալ մարմինների» և իր «անկատար մարմնի» համեմատությունից³: Այդ զգացողությունը, որը մանուկ հասակում ստացած տպավորությունների հետևանք է, գլուխ է բարձրացնում Թումասիկի հետ առաջին իսկ հանդիպման ժամանակ. «Յետոյ, կոնակին ետեւէն վար քաշեց պլուզը, որ պրկեց ու ցուցադրեց անոր կուրծքը: Ու կեցաւ: Մտիկ կ'ընէր: Ինքն ալ չէր գիտեր: Երկար ու հանգչեցնող շունչ մը փորձեց: Ու տեսաւ որ նեղ էր կուրծքը: Ու վարանում կար իրմէ ներս: Ուրկէ՛: Ինչու »⁴:

Գրողը քայլ առ քայլ հասունացնում և հոգեբանորեն հիմնավորում է «նարգիզմի»⁵ դրվագը. «Այսպէս աճած ու խորհրդաւոր, այսքան կանուխէն

¹ **Օշական Յ.**, Երկեր, էջ 519:

² **Օշական Յ.**, Ծակ-պտուկը, էջ 31:

³ Ըստ հոգեբան Է. Էրիկսոնի՝ այս փուլում անձը, այլոց հետ համեմատվելով, վերակառուցում է իր «Ես»-ը՝ (**Эриксон Э.**, Детство и общество, М., 1996):

⁴ **Օշական Յ.**, Ծակ-պտուկը, էջ 8:

⁵ Ֆրոյդը սեռական հակման լիբիդոյի հետ է կապում «նարգիզմ» հասկացությունը (փոխառված է Պ. Նեքքեից), որը հանդես է գալիս այն դեպքում, երբ բացակայում է սեռական օբյեկտը: Այս դեպքում անձը սեփական մարմնի հետ վարվում է նույնպիսի քնքշությամբ, ինչպես որ կվարվեր օտար սեռական օբյեկտի հետ (տե՛ս **Քալանթարյան Ճ.**, Քննադատությունն իբրև գործնական գրականագիտություն, Երևան, 2017, էջ 152):

տոգորուած մանաւանդ սեռին հաճախանքովը, անիկա երբեք չամչցավ ինքնիրմէ, խաղալու համար իր ծիծերուն գրեթէ անգոյ գլխիկներուն հետ»¹: Ի վերջո, տասներկուամյա աղջնակն այդ զգացումներին հագուրդ է տալիս հարևանի թոքախտավոր տղայի՝ Թումասիկի միջոցով: Որոշ գրականագետներ կարծում են, որ Նազիկն ընդառաջ է գնում հիվանդ Թումասի խնդրանքին: Սակայն, մեր կարծիքով, աղջիկը տրվում է Թումասիկին տեսածը կրկնելու, ինչ-որ բան բացահայտելու նպատակով: Եվ եթէ նա ուղարկվեր ոչ թէ Թումասիկէնց, այլ ուրիշի տուն, ապա դրությունը նույնը կլինէր:

Նազիկի կերպարում ենթագիտակցական մղումներին հոգեբանական լուծումներ տալու համար Օշականը դիմում է «էդիպի բարդույթի» (Ֆրոյդ) վկայակոչմանը: Վեպի որոշ հատվածներում նա ներկայացնում է Նազիկի չգիտակցված սեռական հրապուրանքը հոր նկատմամբ: Նման երևույթը Ֆրոյդն անվանում էր «էդիպյան բարդույթ»²: Հայրն էլ իր հերթին ի դեմս աղջկա տեսնում էր տարիներ առաջ մեռած կնոջ հմայքն ու գեղեցկությունը: Վեպում չկա արնեպղծության իրադրություն, պարզապես Օշականը Նազիկի կերպարում բացահայտում է ժառանգաբար փոխանցված մեկ այլ հոգեախտաբանական երևույթ և հոգեբանորեն հանգուցալուծում այն: Հոր հոգեվարքի ժամանակ, երբ աղջիկը ձեռքով հպվում է հորը, անցյալում տեսած, սակայն չգիտակցված երևույթները իմաստավորվում են. «Ու տարուեցավ մտածել բաներու, որոնք տեսեր էր առաջ, բայց ձգեր՝ առանց հասկանալու: Ու սա մահուան մահիճէն անիկա բացատրեց իր հորը հմայքը կիներուն վրայ»³: Այս զգացումները հետագայում ենթարկվում են հոգեբանական մեկ այլ օրինաչափության. Նազիկը սիրում և տենչում է իր հորը հիշեցնող հաղթանդամ ու համարձակ Ջաքարին:

Ի տարբերություն Նազիկի, որի սեռական վարքը պայմանավորված է միջավայրի և ժառանգականության ազդեցությամբ, վիպակի հերոսների վարքը ներկայացվում է որոշակի իրավիճակներում: Հոգեբանական մի շերտ բացելու համար Օշականը դիմում է անդրոգեն մարդու առասպելին և դրա միջոցով գեղարվեստականացնում հերոսների չգիտակցված սեռական հրապուրանքը: Եվ քանի որ «միֆական խոսքը հաղորդագրություն է»⁴, ուստի գրողն ընթերցողին է հուշում գաղափարական իր ասելիքը. մարդը ֆիզիկական սիրո պահանջով ամբողջանում և իմաստավորում է իր կեցությունը:

«Երբ պատանի են» վիպակի հերոսները սկզբում ներկայացված են վաղ տարիքում, երբ ֆիզիոլոգիական հակազդումները դեռևս չունեն զգայական հիմք, այսինքն՝ նրանց ապրումները անբացատրելի և անհասկանալի են:

¹ Օշական Յ., Ծակ-պտուկը, էջ 32:

² Արտահայտությունը վերցված է Մոֆոկլեսի «էդիպ արքա» ողբերգությունից, որի հերոսը սպանում է հորը և ամուսնանում մոր հետ:

³ Օշական Յ., Ծակ-պտուկը, էջ 153:

⁴ Տե՛ս **Բարտ Բ.**, Избранные работы. Семиотика. Поэтика, М., 1989, с. 73:

Անբացատրելի հրապուրանքի հոգեբանական ապրումը զուգորդվում է սև գոգնոցի պատկերով: Մևը դառնում է մութի, անձանոթի անբացատրելի խորհրդանիշ. «Չեմ գիտեր ինչ համ կայ երազկոտ այն գնացքին մեջ, որ տղոց քայլերեն կը թափի, երբ անոնց առջին սեւ գոգնոցով աղջիկներուն խումբն է, որ կը քաշուի վեր, դանդաղ, թերեւս խորհուրդով»¹: Երբ աղջիկների խմբից տղայի համար առանձանում է մի աղջնակ, անբացատրելի խորհուրդը վերածվում է ձգողության ուժի. «Ու այդ տարտամութեան մէջ մեր ձեւերը իրարու կը քաշուին ուժով մը, որ անուն չունի»²: Հոգեբանական զարգացման հետագա ընթացքում կրքի, սիրո ուղեկիցն ու հայտանիշը դառնում է կարմիրը, որը որոշ հատվածներում խորհրդանշում է ֆիզիկական կամ «հոգեկան» մահվամբ ավարտվող ոչ ցանկալի ամուսնությունը:

Հերոսների «պլատոնական» շփումները գրողը ներկայացնում է խաղերի միջոցով և ցույց տալիս, որ սիրահարվածությունը, խանդը, սիրելիի շահերի պաշտպանությունը, սեփական շահերի գոհաբերությունը և այլ զգացմունքներ բնորոշ են նաև երեխաներին. «Ես խելօք տղեկ մըն եմ: Խոյս կու տամ կռիւ եւ կը հաշտեցնեմ զգուրտողները: Բայց անողոք եմ, երբ մէկը համարձակի մատ վերցնել Բուրուլին»³: Կամ՝ «Ձմեռ իրիկունները հեքիաթ մտիկ ընելու ատեն, բոլոր տղոց նման, իրար չենք ուտեր, պատմողին ծունկին համար: Ես կը կենամ ետ, ձեռքովս տեղաւորելով անոր գլուխը հորքուրիս ծունկին: Ան նեղուելով, ինքզինքը պգտիկցնելով, կը ճարէ իմ գլուխիս ալ կտոր մը ծունկ»⁴:

«Սոցիալ-սեռական» խաղերում⁵ արտահայտված են կերպարների սեռադերային դիրքորոշումները, մոդելավորված են հայկական ընտանիքները և ընտանեկան հարաբերությունները:

Աստիճանաբար տղայի կերպարում մեծանում է սեռային տարբերությունների գիտակցման աստիճանը: Հերոսների հարաբերությունները նոր երանգ են ստանում, և խաղերի ընթացքում տղայի քայլերն ընկալվում են որպես յուրօրինակ սիրահետման փորձ: Այս դեպքում բացահայտվում են սեռերի միջև առկա հոգեբանական որոշ տարբերություններ: Կարևորվում է նաև մեկ այլ հատկանիշ. Օշականը բացահայտում է սեռական և ոչ սեռական ապրումների անքակտելի կապը:

Չգիտակցված ներքին զգացումը աստիճանաբար վերածվում է գիտակցված սեռական հակման: Այդ անցումը Օշականը բավականին հետաքրքիր է կատարում: Թե՛ Նազիկի և թե՛ հեղինակ-հերոսի՝ հակառակ սեռի փորձառությանը ենթարկվելու ձգտումը սկզբնապես պարզապես տա-

¹ Օշական Յ., Երկեր, էջ 493:

² Նույն տեղում, էջ 498:

³ Նույն տեղում, էջ 521:

⁴ Նույն տեղում:

⁵ րտահայտությունը վերցված է՝ **Հարությունյան Մ.**, Մարդու հոգեւեռական զարգացման հիմունքները, Երևան, 2004, էջ 116:

բուն հաղթահարելու միջոց է: Հետո իրական կիրքն ու վայելքը կերպարները զգում են միայն սիրած էակի հպումներից:

Պատանիների նախնական անմեղությունը Օշականի պատկերած աշխարհում ստանում է հետևյալ բնութագիրը. «Ու մաքուր կաւ էր անոնց (պատանիների – Մ. Ղ.) խմորը, դեռ կնոջ մը խմորէն չքացխած»¹: Կնոջ մարմինը տակավին չճանաչած պատանու զգացմունքների մեջ իշխող է դառնում անսահման հիացումը կնոջ մարմնական գեղեցկության նկատմամբ: Քաղաքում կնոջ փորձառությանը ենթարկվելուց հետո փոխվում են տղայի զգացմունքները գյուղում ապրող սիրած աղջկա նկատմամբ: Պլատոնական շփումների ցանկությունը վերածվում է ֆիզիկական մերձեցման ձգտման, որը առավել է սրվում սեռական սահմանափակման հետևանքով: Եթե կույսին վերաբերող հատվածներում ընդգծվում են սիրո և բնապատկերների նուրբ առնչություններ, ապա հասուն կնոջ նկարագիրը հատկանշվում է տարփանքի ցայտուն պատկերներով: Գեղարվեստական տեքստ են ներմուծվում զգայական ընկալումների պատկերներ, որոնք դառնում են սրված զգացողությունների արտահայտման լավագույն միջոցը: Այս առումով հատկանշական է «Դարձը» պատմվածքը, որտեղ գրողը հետաքրքիր մոտեցումներ է ցուցաբերում զգայական ընկալումների և հերոսների հոգեվիճակի պատկերման նկատմամբ: Հատկանշական են հոտի և ձայնի զգայական ընկալման դրսևորումները, որոնք ծառայում են մերթ կնոջ գեղեցկության և նրա թողած ազդեցության պատկերմանը, մերթ գյուղական անցյալի և կամ այն իրականության կենդանագրմանը, որի մեջ ապրում էին պատանիները: Հարյուրավոր դժբախտ պատանիների ողբերգությունը, որոնք ստիպված էին ամուսնանալ հետևելով գյուղի բարքերին, Օշականը արտահայտում է բույրի զգայական ընկալումների միջոցով: Այս դեպքում արդեն բուրմունքը վերածվում է գարշահոտության:

Պատանու կերպարի հոգեբանական մեկ այլ շերտ դիտելի է դառնում այն ժամանակ, երբ ամուսնացած Բուբուլի նկատմամբ հերոսը միաժամանակ համակրանքի և հակակրանքի զգացում է ունենում: Կույսի՝ տաճար հիշեցնող մարմնի երբեմնի գեղեցկությունը՝ հակադրվում է մսե զանգվածի նմանվող մարմնի թողած տպավորությանը՝ սիրո, կրքի ու խանդի ծանր ապրումների հերթագայությամբ:

Օշականի հիշյալ երկերի դիպաշարերը զարգանում են հոգեբանական գործողություններով, որոնց խորքում գործում են երկու առանցքային՝ *սեռական և մահվան (էրոս և թանատոս) բնագղներ*: Պատմվածքներում և հատկապես վեպում սիրո ու մահվան պատկերները հաջորդում են միմյանց, և կերպարների հոգեբանական շերտերը բացահայտելիս Օշականը գեղարվեստորեն իրացնում է էքզիստենցիալիզմի փիլիսոփայության դրույթները: Երկերում կան և՛ օտարացման, և՛ սահմանային վիճակների, և՛ միայնության դա-

¹ Օշական Յ., Մնացորդաց, հ. Բ, Անթիլիաս, 1988, էջ 131:

տապարտվածության, և՛ մահվան մասնակի դրսևորումներ, որոնք հոգեբանորեն հիմնավորված են:

Գրեթե բոլոր կերպարներն այս կամ այն չափով առնչվում են *մահվան* հետ: Նրանցից շատերի համար մահվան մասին խորհրդածելը դրա առեղծվածը ըմբռնելու անորոշ ձգտում է: Իսկ ահա կյանքի և մահվան սահմանին գտնվող տասնհինգամյա Թումասիկի կերպարը գոյի հավերժական խնդիրների արծարծման գեղարվեստական հնարավորություն է դառնում: Նրա կերպարի էական բաղադրիչը կյանքից վերջին քաղցր վայրկյանները խլելու դրվագներն են միայն: Մեռնող պատանու մեջ Նազիկը առավել է սրում կյանքի ծարավը և գոյատևելու կորով տալիս: Նազիկենց բակից մինչև «հանցանքի» սենյակ տանող ճանապարհը, ըստ էության, Թումասիկի մաքառումի ճանապարհն է՝ իր գոյության իմաստի և անիմաստության մասին դրամատիկ մտորումներով: Պատումի այս ընթացքում պատանին կենտրոնանում է իր կյանքի իմաստի ըմբռնման և ընկալման վրա: Այս առումով ուշագրավ են մեռնող պատանու դիտարկումները վաղաժամ մեռած հարսի մահվան լուրը լսելու ժամանակ. «Ու անիկա կարգուեցաւ ու ճանչցաւ աշխարհը: Ան կերթայ առնելով ասկէ ինչ որ կրնայ տալ «ասդենականը»¹: Գրողը այս դեպքում ևս սեռը՝ սրված զգացողությունները, համարում է ոչ միայն ինքնաճանաչման բանալի, այլև մարդու գոյության և էության հետ կապված խորքային բացահայտումների միջոց:

Մահվան բնագրի հետ են կապվում պատանիների սուիցիդալ վարքի դրսևորումները: Նրանց սերն արգելված էր, ուստի ողբերգական երանգ է ստանում: Տառապանքի ուժգնությունը ընդգծվում է օքսիմորոնների, հատկապես «ես՝ ձեր պատանի» կիրառությամբ: Միանգամայն հասկանալի են դառնում միայնակ և գյուղի բարքերի դեմ անգոր կերպարների աֆեկտիվ հոգեբանական վիճակը և ինքնասպանություն գործելու որոշումը: Կուտակված զգացումները ծնում են չարության զգացողություն և աշխարհը կործանված տեսնելու ցանկություն. «Որքան կ'ուզեմ, որ ամեն, ամէ՛ն բան փլի իմ շուրջը: Որ սա տունները լիկին ու սմբին հովեն զարնուած սունկերու նման: Որ սա հարսները չորնան ու սեւնան՝ ինչպէս բոցերուն նետուած ծաղիկները: Որ չքանան սա տղաքը, մրջիւններու պէս, մեծ ջուրի մը տակ: Ու մնանք մինակ, անիկա ու ես: Ես ու անիկա սա քարնալիք աշխարհին վրայ»²: Մակայն երկերի հետագա էջերում ընթերցողը տեսնում է իրենց ճակատագրին հնազանդ կամ հոգեպէս ամուր և դիմադրության պատրաստ պատանիներին, և հոգու ամբողջան հատկանիշը առավելապես վերագրվում է պարմանուհիներին:

Օշականը երկու սեռերի հոգեբանության տարբերությունների պատճառները շաղկապում է նախաստեղծ մեղքի մասին պատմող աստվածաշնչյան

¹ Օշական Յ., Ծակ-պտուկը, էջ 41:

² Օշական Յ., Երկեր, էջ 561:

լեզենդին, ըստ որի կինն է ուտում արգելված պտուղը, հասնում իմաստնության և գաղտնիքները ճանաչել տալիս տղամարդուն: Մրանով է պայմանավորված կնոջ՝ կյանքի օրենքների հանդեպ ճկունություն և հնարամտություն ցուցաբերելու հատկանիշը, որի կրողներն են Բեմպեն, Բուբուլը և Նազիկը:

Պատանիների խոհերի միջոցով գրողը ընթերցողի ուշադրությունը սևեռում է սեռային խնդիրների լուսավորման հարցի վրա: Պատանիները սեռի հետ կապված իրենց հուզող հարցերի պատասխանները փորձում են գտնել գրքերում, քանի որ սեռական սիրո մասին գյուղում խոսելը արգելված էր. այն պիղծ և անպարկեշտ երևույթ էր և պետք է մնար ընդհատակում: Մակայն մանկական ու պատանեկան ապրումների, սեռական վարքագծի ձևավորման գործում առավելապես կարևորվում են ծնողների հետ փոխհարաբերությունները: Ճիշտ է նկատում Մարի Ռոզ Աբուսեֆյանը, երբ Նազիկի «Ծակ պտուկ» դառնալու հանգամանքը բացատրում է ընտանիքի արհամարհական վերաբերմունքով¹:

Չկարողանալով արտահայտել իրենց ներաշխարհի փոթորկումները՝ պատանիները մեկուսանում են և ստեղծում իրենց մտացածին աշխարհը, որը հատկանշվում է կերպարների էրոտիկ երևակայությամբ, ենթագիտակցական շերտերում կուտակված վերհուշների, վերապրումների ու մղձավանջների արտահոսքով (Ֆրոյդ, Յունգ): Հետևապես, ըստ Օշականի, ֆանտաստիկ կենսագագացողությունը, որն ի հայտ է գալիս հիմնականում արտաքին աշխարհի հետ կապերի խզման հետևանքով, առավել բնորոշ է պատանեկան տարիքին:

Արագ և բուռն ընթացող հուզական գործընթացները հերոսները հաղթահարում են կամային ջանքերի միջոցով: Նրանց կամքը կապվում է բանականության, բարոյականության և հոգեկան այլ երևույթների հետ²:

Հնարավորություն ունենալով տիրելու «միսովն ու հոգիովը անպաշտպան» աղջկան՝ վիպակի հերոսը չի դիմում այդ քայլին՝ պաշտպանելով աղջկա վտանգված պատիվը: Վարդավառի գիշերը Բուբուլի թաց ու խելքահան անող մարմնի գեղեցկությունն աչքերի առջև, գրեթե մթագնած գիտակցությամբ, երբ տղան պատուհանից մտնում է Բուբուլի սենյակ, այնուամենայնիվ իր մեջ ուժ է գտնում մեղքի սլաքը սիրած աղջկա վրա չուղղելու. «Ու բառ չբացած, նոյնիսկ չհամբուրած, ես կը դնեմ աղջիկը բարձին ու կը

¹ Աբուսեֆյան Մ. Ռ., Հակոբ Օշականի «Հարյուր մեկ տարվան եռագրությունը», Երևան, 2011, էջ 161:

² Պետք է նշել, որ Օշականի՝ կամքի մասին ընկալումները համընկնում են Էկզիստենցիալիզմի փիլիսոփայական ըմբռումներին: Էկզիստենցիալիստները, չժխտելով, որ մարդու գոյությունը պայմանավորվում է կյանքի կամքով (Շոպենհաուեր) կամ ուժի կամքով (Նիցշե), սահմանեցին կամքի երրորդ տարբերակը՝ կյանքի իմաստը փնտրելու կամքը (տե՛ս Մեդրակյան Ա., Ակնարկներ արտասահմանյան գրականության պատմությունից, Երևան, 2016, էջ 101-102): Ահա կամքի փիլիսոփայական այս ըմբռնումն է ընկած Օշականի գեղարվեստական համակարգում:

նետուիմ դուրս»: Նա իրեն դրսևորում է որպես հոգեպես հասուն, բարոյական բարձր արժեքներ ունեցող անձ, իսկ բարոյական զգացմունքների զարգացումը անձի ընդհանուր բարոյահոգեբանական զարգացման և հասունացման էական կողմերից է: Հենվելով Ստ. Վասիլչենկոյի և Ե. Արկինի տեսությունների վրա՝ կարող ենք ասել, որ ռոմանտիկ փուլում ապրած զգացմունքները հետագայում թույլ չեն տալիս, որ նրանց սերը վերածվի հեշտասիրության:

Օշականը համոզված է, որ մարդու հոգեկան կյանքից հնարավոր չէ վերացնել սեռական բնագործը: «Մեր կեանքը դեռ չէր ազատագրուած կենդանականին – կը գրեմ բառը՝ *անասնականին* ընդհանուր ճնշումէն»¹, – գրում է Օշականը: Անասնական բնագործների առաջացման պատկերներ պատմվածքներում չկան: Սեռական բնագործ առավել ընդգծված է Նազիկի կերպարում, որի միջոցով գրողը հոգևորի և մարմնավորի բարդ ներդաշնակումներով բացահայտում է իսկական սիրո իր ըմբռնումը: Իր կյանքում Նազիկն ունենում է երեք տղամարդ, երկուսը՝ հիվանդոտ, որոնց հետ կենակցելիս ուզում էր հագուրդ տալ միայն իր սեռական բնագործներին: Մակայն սիրում և ձգտում է առողջին՝ Զաքարին: Հետևապես, հիվանդ-բնագործ միասնությունը Օշականի արձակում հակադրվում է առողջ-սեր միասնությանը:

Օշականի պարմանուհիները սոցիալականացման ընթացքում ընկալում են հասարակական ու մշակութային երևույթները, իսկ հետո վերափոխում դրանք սեփական արժեքային դիրքորոշումներին համապատասխան: Սա էլ այն առանձնահատկությունն է, որը աղջիկների պարագայում պատճառ է դառնում ըմբռստանալու գյուղի բարքերի դեմ, որակվելու «ծակ պտուկ» (ոչ կույս) և կնքելու մահկանացուն:

Հարկ է նշել, որ նրանց համոզմունքների ձևավորումը զուգակցվում է հոգեկան բախումներով, և դա դառնում է բարոյագիտության խնդիրները քննելու յուրատիպ գեղարվեստական հնարք: Միննույն երևույթին հասարակության և հերոսների տված տարբեր գնահատականները արտահայտում են բարոյականության հարաբերականությունը, իսկ ավելի լայն առումով՝ օբյեկտիվ իրականության հանդեպ մարդու սուբյեկտիվ վերաբերմունքը: Օշականը սահմանագիծ է անցկացնում «մեղքի բաժակը» ճաշակած պատանիների ըմբռնումների և մարդկային աղավաղված բարքերի միջև: Գեղարվեստական այս դաշտում դեռահասները դառնում են ողբերգական կերպարներ: Մեծահասակների կյանքը նրանց համար անվերջանալի սխալների շղթա է թվում, իսկ իրենք՝ այդ սխալների գոհերը: Իրական աշխարհի և պատանեկան աշխարհների տարբերությունը ներկայացվում է գյուղ-լեռ

¹ **Օշական Յ.**, Համապատկեր արեւմտահայ գրականութեան, տասներորդ հատոր, Անթիլիաս, 1982, էջ 170:

հակադրությամբ¹: Լեռը պատանեկան ներաշխարհի խորհրդանիշն է, գյուղը՝ դաժան իրականության, իսկ գյուղի՝ դագաղների նմանվող տները՝ առանց սիրո կամ սիրո ողբերգությունն ապրած անհատների:

Ամուսնացած Բուրուլի և պատանու մերձեցումից հետո հոգեբանական ապրումները Օշականը պատկերում է՝ հիմնվելով աստվածաշնչյան մոտիվների վրա: Առանց Պետրոսի ուրացման դրվագի հետ ուղղակի զուգահեռների՝ վիպակի այդ հատվածը զարգանում է աստվածաշնչյան սյուժեի դրվագով: Տեղի էր ունեցել դավաճանություն, ուրացում, և լուսաբացին դրան հաջորդում է երեքանգամյա աքլորականչը: Հագուրդ տրված սիրո և կրքի զգացումին հետևում է մեղքի գիտակցությունը, ինչը առաջացնում է ներքին կոնֆլիկտներ: Սա թույլ է տալիս ասելու, որ գրողը սեռի խնդիրը դիտարկում է նաև կրոնականի համատեքստում:

Հերոսները կանգնում են հոգեբանական փակուղու առջև, մշտապես ճնշվում մեղքի զգացումից: Եվ որքան ավելի են կենտրոնանում այդ մտքերի վրա, այնքան ավելի է սրվում ներքին կոնֆլիկտը:

Նազիկի սեռական անհագուրդ ցանկության և մեղքերի գիտակցման միջև առաջանում է ներքին կոնֆլիկտ, որը ծնվում է Ջաքարի նկատմամբ զգացմունքին զուգահեռ: Նախկինում սեռական բնագոյները սանձել չկարողացող պարմանուհին դառնում է իր մեղքերի գիտակցմանը հասած մի կերպար և որոշում իր վարքագծի ճիշտն ու սխալը: «Կի՛ն, թե պոռնիկ» հարցը, որ հայտնվում է Նազիկի մտորումների կենտրոնում, աստիճանաբար ստանում է իր պատասխանը. «Պոռնի՛կ: Հիմա կը զգար, որ չէր անիկա: Ու կը հերքեր իր **առջի** մտավախությունները... Իր սերը կը փռուեր վրան, օրհնուած իսկութեան մը պէս, ողողելով իր բոլոր մասերը: Ու **տարբեր** էր զգացումը, որ զինքը մինչև հոն էր վագուցեր»²: Գեղարվեստական այս պատկերը ապացույցն է նաև այն բանի, որ պատանիները նույնպես կարող են բարոյական դատողություններ անել, և նրանց բարոյական ընկալումները կարող են փոփոխվել: Վեպի սկզբում մենք տեսնում ենք միայն տարփանքի իշխանության տակ գտնվող դեռահասին, իսկ հետագա էջերում՝ անձնագոհության պատրաստ կնոջը: Նազիկի հոգեմարմնական փոփոխությունների մասին գրականագետ Լ.-Լ. Մեյրանյանը գրում է. «Իսկ Ջաքարը առնականի և հերոսականի, վեհի, գեղեցիկի ու ողբերգականի խտացումն է վեպում, որի կերպարում սեռը վերաճում է սիրո, և դրա շնորհիվ էլ պոռնիկը դառնում է կին. ճշմարիտ արական սկիզբը Նազիկի ախտավոր իգականության զանգումով նրա կանացիության անաղարտ ակունքներն է բացահայտում»³:

¹ Օշականի ստեղծագործության մեջ լեռ-գյուղ հակադրության մասին տե՛ս **Մեյրանյան Լ.-Լ.**, Օշականի տիեզերքը շարժող ուժերը // «Գրականագիտական հանդես», 2010-2011, Երևան, 2011, էջ 224-225:

² **Օշական Յ.**, Ծակ-պտուկը, էջ 296:

³ **Մեյրանյան Լ.-Լ.**, նշվ. աշխ., էջ 218:

Օշականը Բեմպեի, Բուրուլի, Նազիկի կերպարներով 1926-1928 թթ. բերում է երկու սեռերի՝ սեռական սիրո մեջ հավասար իրավունքի խնդիրը և կնոջ սեռական իրավունքի շեշտադրմամբ հաստատում է նաև սեփական ճակատագիրը տնօրինել ցանկացող կնոջ իրավասությունը: Սա, ըստ ֆեմինիստական գրաքննադատության¹, գրականության մեջ արտահայտված արական մշակույթի կարծրատիպերի քողագերծում է տղամարդ հեղինակի կողմից, որը կնոջ սեռական ազատության և դրա պատկերման խնդիրը իր գրականության առանցքային հարցերից մեկն է դարձրել:

Որպես ամփոփում կարելի է նշել, որ Օշականն այս երկերում արժանի խորությամբ է ընկալում և իմաստավորում դեռահասի սեռական կյանքի հոգեբանական առանձնահատկությունները: Թեև մեր քննության նյութը մեկ դար առաջ ստեղծված գրականությունն է, սակայն Օշականի առաջ քաշած բոլոր խնդիրները արդիական են: Նրա երկերը թույլ են տալիս մուտք գործել մարդու ներաշխարհի դժվար հասանելի խորշերը, մղում են ինքնաքննության և, որ ամենակարևորն է, պատուհան բացել պատանու հոգեաշխարհի վրա: Կենտրոնանալով դեռահասների հոգեսեռական զարգացման խնդիրների վրա՝ գրողը փորձում է ամբողջացնել առհասարակ մարդ արարածի կերպարը: Սա Օշականի ստեղծագործության այն առանձնահատկությունն է, որով նրա արձակը, կարծում ենք, կարելի է դուրս բերել հայ գրականության շրջանակից և դիտարկել համաշխարհային գրականության համապատկերում:

Марине Казарян – Психологические особенности половой жизни подростков в прозе Акопа Ошакана

В статье методом сравнительной герменевтики рассматриваются психологические особенности половой жизни, а также внешние и внутренние духовные мотивы поведения и деятельности героев-подростков в пьесе “Когда молоды” и романе “Порченная” писателя и критика армянской диаспоры Акопа Ошакана. В ходе исследования выясняется, что Ошакан в своих произведениях с помощью фактов, присущих модернистскому образному мышлению и особенностям художественного взгляда, демонстрирует новые подходы к изучению психологии подростков. Цель писателя – показать, что для подростков, независимо от социально-культурных норм и ценностей, наиболее важными являются сексуальные переживания. Сосредоточившись на проблемах психо-сексуального развития подростков, писатель пытается обобщить целостный образ человека.

Marine Ghazaryan – The Psychological Nuances of the Sexual Life of Adolescents in Hakob Oshagan’s prose

By the application of the method of Comparative Hermeneutics, this article analyzes the psychological peculiarities of the sexual life of teenage heroes of the novel “Being a Teenager” and the novel “The Holy Saucepan” by Hakob Oshagan, an Armenian Diaspora writer and

¹ Տե՛ս Տնօրինող Օ. Ն., նշվ. աշխ., էջ 234:

critic, as well as the internal-psychological and external causes of heroes' behavior and activities. With the combination of the 20th century literature movements, modern ways of thinking and an aesthetic special outlook, Oshagan showed different approaches in his fiction while examining teen psychology. His aim was to show that regardless of socio-cultural norms and values for teenagers, sexual advancement was more important. By concentrating on the issues of development of psycho-sexual development, the writer tried to complete the image of a human being.

Ներկայացվել է 11.01.2019

Գրախոսվել է 17.01.2019

Ընդունվել է տպագրության 21.02.2019